

Jan Rowiński, Wojciech Jakóbiec, *System konstytucyjny i przedstawicielski Specjalnego Administracyjnego Regionu ChRL Makau*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, ss. 76

Autorzy opracowali kompendium wiedzy w pigułce na temat Specjalnego Administracyjnego Regionu (SAR) Makau. Już na lamach pierwszych stron tej publikacji dowiadujemy się, że początki kształtowania się osadnictwa portugalskiego w Azji Wschodniej sięgają roku 1557, który uznany jest w literaturze za moment powstania kolonii portugalskiej w Chinach. Po 442 latach obecności Europejczyków w tym regionie Makau powróciło z dniem 20 grudnia 1999 r. do swojej macierzy – Chińskiej Republiki Ludowej (s. 5).

Praca składa się z 15 krótkich rozdziałów, które w sposób przejrzysty i syntetyczny przedstawiają przyjęte w Makau na przestrzeni dziejów rozwiązania prawne. Autorzy rozpoczęli rozważania od informacji ogólnych na temat Makau (rozdział I) oraz krótkiego wstępu o charakterze historycznym (rozdział II), stanowiącego tło poruszanej problematyki, a następnie przedstawili motywy stojące u podstaw powrotu Makau do Chin kontynentalnych (rozdział III). Szczegółowo omówili również kwestie formalne związane z utworzeniem Specjalnego Administracyjnego Regionu. Wielokrotnie

spawa ta wywoływała wśród strony chińskiej zaniepokojenie. Wynikało ono przede wszystkim z powolnego tempa przygotowywania i wdrażania chińskich urzędników do pracy w służbie cywilnej oraz wymiarze sprawiedliwości Makau, problemów związanych z tłumaczeniem obowiązujących w Makau aktów prawnych na język chiński, a także z faktu posługiwania się językiem chińskim jako drugim językiem urzędowym (s. 24).

W rozdziale IV, posługując się metodą dogmatyczno-prawną, Autorzy dokonali ogólnej charakterystyki ustawy zasadniczej. W rozdziale V omówili kwestie autonomii Makau (m.in. w zakresie odrębności obowiązującego systemu prawnego) oraz wskazali, w jaki sposób zostały ukształtowane relacje SAR z władzami centralnymi ChRL w Pekinie. W rozdziałach VI–IX została przedstawiona struktura władz SAR Makau, odpowiednio ogólna charakterystyka (rozdział VI), kompetencje szefa administracji (VII), rady wykonawczej i rządu (VIII) oraz Zgromadzenia Ustawodawczego (IX). Osobno Autorzy omówili proces ustawodawczy i kwestie budżetowe w rozdziale X. Strukturę wymiaru sprawiedliwości scharakteryzowali w rozdziale XI książki. Następnie w rozdziale XII poświęcili uwagę systemowi ochrony prawnej i gwarancji praw obywatelskich. Wskazali, jakie pakt międzynarodowe ochrony praw człowieka zostały podpisane przez Ma-

kau oraz w jaki sposób przekłada się to na zapewnienie poszanowania praw obywateli. Rozdział XIII dotyczy struktury administracyjnej Makau, co zostało ujęte w formie krótkiej informacji, z której wynika, że formalnie ustawa zasadnicza SAR przewiduje możliwość utworzenia organów miejskich (municipalnych) o niewielkich kompetencjach, jednak z przywileju tego nie korzysta się (s. 65). W rozdziale XIV Autorzy skoncentrowali swoją uwagę na przedstawieniu podstaw funkcjonowania systemu wyborczego i partyjnego w Makau. Z punktu widzenia czytelnika przedstawienie sposobu podziału mandatów w Zgromadzeniu Ustawodawczym z uwzględnieniem poszczególnych kadencji w formie tabeli jest przejrzyste i ułatwia zrozumienie tego procesu. Ostatni, XV rozdział to krótka informacja o możliwości wprowadzenia stanów nadzwyczajnych w SAR. Publikacja zawiera również mapę Makau dołączoną w formie aneksu (s. 71).

Niezwykle cenne i godne uznania jest odwołanie się przez Autorów w poszczególnych rozdziałach do analogicznych instytucji prawnych przyjętych w drugim Specjalnym Administracyjnym Regionie – Hongkongu poprzez wskazanie wynikających stąd podobieństw i różnic. Takie rozwiązanie systematyzuje wiedzę i jest o tyle istotne, że kolonia brytyjska stanowiła wzór dla przyjmowanych rozwiązań ustrojowych w Makau (s. 47).

Podobieństwa dotyczą np. przyjęcia takiej samej systematyki przepisów w ustawie zasadniczej (s. 32), statusu prawnego SAR w stosunkach między-

narodowych (s. 36), obowiązku szefa administracji składania władzom w Pekinie odpowiednich raportów z prowadzonej działalności (s. 41) oraz wprowadzenia monteskiuszowskiej koncepcji trójpodziału władzy (s. 43).

Pomimo przedstawionych podobieństw oba Specjalne Administracyjne Regiony charakteryzują się również odrębnością. Wynika ona przede wszystkim z innych rozwiązań prawnych przyjętych w koloniach: brytyjskiej (Hongkong) i portugalskiej (Makau). Brytyjczycy wprowadzili system *common law*, natomiast w Makau od połowy XIX wieku obowiązywało prawo portugalskie, które należy do systemu prawa kontynentalnego, skodyfikowanego (s. 13). Tytułem przykładu można wskazać różnicę polegającą na przyznaniu szerszych gwarancji ochrony praw człowieka w ustawie zasadniczej Makau. Takie rozwiązanie jest wynikiem wzorowania się na Konstytucji Republiki Portugalii z 2 kwietnia 1976 r. Ponadto „konstytucja” Makau zawiera postanowienia o ochronie zabytków czy turystyce (s. 31). Odmienne kształtuje się również kwestia wymogu posiadania prawa stałego pobytu w przypadku osób piastujących najwyższe urzędy. Mieszkańcy Makau są zwolnieni z tego warunku w zamian za obowiązek złożenia przysięgi na wierność Chińskiej Republice Ludowej (art. 31 konstytucji). Znacząca różnica dotyczy także funkcjonowania organów ścigania. W Makau została bowiem powołana niezależna wobec egzekutywy prokuratura, w przeciwieństwie do Hongkongu, gdzie funkcje prokuratorskie są

wykonywane w ramach jednostki organizacyjnej rządu (s. 44).

Praca, pomimo niewielkiej objętości (zaledwie 76 stron wraz z literaturą), stanowi ciekawą i obowiązkową pozycję dla osób pragnących bliżej poznać system funkcjonowania Makau. Jest swego rodzaju informatorem przedstawiającym kontekst historyczno-geograficzny oraz ustrojowy SAR. Stanowi przejrzyste kompendium wiedzy o systemie konstytucyjnym i przedstawicielskim, cenne zwłaszcza dla prawników ze względu na obszerną analizę aktów normatywnych regulujących te kwestie.

Wykaz literatury, liczący w sumie 32 pozycje, zasługuje także na uwagę. W pracy powołano się w zdecydowanej większości na źródła obcojęzyczne – chińskie (aż 15 pozycji w zestawieniu literatury) oraz angielskie (w liczbie 13). Świadczy to o wnikliwym przeprowadzeniu badań w oparciu o materiały źród-

łowe w języku chińskim, co dodatkowo podnosi jakość recenzowanej publikacji.

Z książką powinien zapoznać się każdy zainteresowany problematyką chińską w kontekście funkcjonującej zasady „jeden kraj, dwa systemy”. Stanowi ona elementarz i swego rodzaju „pierwszy krok” w zrozumieniu odmienności SAR od Chin kontynentalnych. Autorzy wskazują odrębności nie tylko o charakterze historycznym, kulturowym, społecznym, ale również prawnym, ustrojowym.

Publikacja ta porusza wiele istotnych kwestii, sygnalizuje aktualne problemy stanowiące załazek powstałych napięć na linii Makau – Pekin oraz skłania do refleksji, jaki będzie los tego Specjalnego Administracyjnego Regionu. Niewątpliwie zachęca również Czytelników do dalszego zgłębiania tej tematyki.

Magdalena Łągiewska

Willy Wo-Lap Lam, *Chinese Politics in the Era of Xi Jinping. Renaissance, Reform, or Retrogression?*, Routledge, New York–London 2015, ss. 323

Doświadczony analityk z Hongkongu Willy Wo-Lap Lam powrócił do tradycji prezentowania wnikliwych analiz chińskich rządów pod kierunkiem kolejnych „generacji przywódców”. Zaczął już dawno, pod koniec lat 80. ubiegłego wieku, od Zhao Ziyanga, a potem prezentował nam kolejno Chiny epoki

Deng Xiaopinga, Jiang Zemina, Hu Jintao, wreszcie – w recenzowanej publikacji – Xi Jinpinga.

To zestawienie poprzednich tomów z obecnym pokazuje, jak bardzo obecny przywódca, występujący w „trzech kapeluszach” – jako głowa państwa, szef partii i głównodowodzący armią – różni się od poprzedników. Deng Xiaoping, nauczony przykrym doświadczeniem kultu jednostki w wydaniu Mao Zedonga, narzucił członkom Komunistycznej Partii Chin (KPCh) kolektywne kierownictwo w postaci, dziś siedmioosobowe-

go, Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh. Xi Jinping jako pierwszy z jego następców zdecydowanie odchodzi od tej tradycji, a nawet zasad budowy nowej – konfucjańskiej w duchu – merytokracji, na rzecz ponownie rządów jednoosobowych i twardej ręki.

Tymczasem pierwszy w tej linii Zhao Ziyang najpierw był przekonany reformatorem, próbując Chińską Republikę Ludową (ChRL) zliberalizować na wzór Michaiła Gorbaczowa. Zapłacił za to statusem *persona non grata* i dożywotnim aresztem domowym, z którego jednak, już po śmierci w styczniu 2005 r., dał dowód trwałości swych przekonań. W opublikowanym w 2009 r. tomie wspomnień *Prisoner of State* sugerował swoim następcom w szeregach KPCh, by poszli drogą demokracji i systemu wielopartyjnego.

Nic nie wskazuje na to, by obecny lider „piątej generacji przywódców” (*diwu dai*) chciał podążać tą drogą. Wręcz przeciwnie, o czym świadczą, jak zwykle u Willy Wo-Lap Lama, drobniaczko zebrane i niezmiernie liczne fakty, Xi Jinping idzie w kierunku rządów twardej ręki i wzmocnionej autokracji, a przy tym staje się najbardziej wyrazistym przywódcą państwa od czasów Deng Xiaopinga; tyle że w stylu rządów bardziej przypominającego otoczonego kultem Mao niż stroniącego od splendoru Denga. Autor dowodzi tej tezy przekonująco i na wiele sposobów.

Dlaczego tak się dzieje? Dlaczego Chiny miast się liberalizować stają się – jak pisze w pewnym miejscu Lam – „w istocie wirtualnym państwem policyjnym” (s. 289)? W efekcie wyra-

stają na „państwo potencjalnie niestabilne” (s. 294).

Precyzyjnej i jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytania nie otrzymujemy wprost, ale z bogatej i bardzo treściwej, pełnej faktów, dat, liczb i detali narracji Lama wylania się wniosek, że ChRL pod rządami Xi Jinpinga (od końca 2012 r.) w istocie znalazła się na poważnym zakręcie historycznym. Zakończył się, bo musiał, poprzedni ekstensywny model rozwojowy, oparty na eksporcie, ekspansji, wielkich inwestycjach infrastrukturalnych i wysokim, często dwucyfrowym, wzroście. Przyniósł on niebywale i bezprecedensowe sukcesy, dzięki którym ChRL – u progu reform państwo typowo „trzeciświatowe”, słabo rozwinięte, zacofane i agrarne mimo komunistycznego sztafazu – jest dzisiaj drugą gospodarką świata, największym państwem handlującym na globie, o największych na nim rezerwach walutowych itd.

Podstawowy problem polega na tym, że te ogromne sukcesy odniesiono bardzo dużym kosztem. Doszło do niebywalej korupcji, rozwarstwienia społecznego, uwłaszczenia nomenklatury, a na dodatek potężnego zanieczyszczenia środowiska naturalnego, od czego zresztą Lam swą relację rozpoczyna. Te tzw. skutki uboczne reform, jak się je oficjalnie nazywa, sięgnęły już takiego poziomu i skali, że w istocie zagroziły dalszym reformom i przyszłości państwa, o trwałych rządach KPCh już nie mówiąc. To dlatego niemal od początku swych rządów (panowania?) Xi Jinping z taką determinacją i energią uderzył, jak sam to nazwał, w „pchły i tygrysy”, elimi-

nując skorumpowanych urzędników na niższych szczeblach w partii, armii czy bezpiecze (do końca 2015 r. ponad 330 tysięcy!), a nawet pozbywając się osób z samego świącznika, jak pretendent do najwyższych stanowisk w państwie Bo Xilai czy były szef służb mundurowych i tajnych oraz bezpieczeństwa w poprzednim Stałym Komitecie Zhou Yongkang (a ostatnio także dwaj najwyżsi poprzednio wojskowi, generałowie Xu Caihou i Guo Boxiong, aresztowani „za łapówki”). To są rzeczywiście akty niebywale odwagi i determinacji, bowiem nawet Mao Zedong, polityk przecież wyrazisty, charyzmatyczny i o potężnej władzy, nigdy nie zdecydował się na aresztowanie „chińskiego Berii” – Kang Shenga. Xi Jinping na takie akty się zdobywa, choć wielu autorów, w tym Lam, sugeruje, że obok skorumpowanych usuwa się też „tygrysy” stojące na drodze do niepodzielnej władzy obecnego lidera.

Spektakularna i bezprecedensowa kampania walki z korupcją to tylko jeden z wielu wymiarów walki o nowe oblicze Chin i o nowy konieczny model rozwojowy, który tym razem, jak się zakłada, ma być oparty nie tyle na wielkich inwestycjach, ekspansji i eksporcie, ile na rynku wewnętrznym. A tego ostatniego nie da się zbudować bez wzmocnienia jego podstawy, jaką jest klasa średnia, w chińskiej terminologii barwnie tytułowana *xiaokang shehui*, czyli „społeczeństwem umiarkowanego dobrobytu”.

To ono stało się innym oczkiem w głowie obecnych władz „piątej generacji”, albowiem te – po raz pierwszy od momentu zainicjowania reform w grudniu 1978 r. – otwarcie wypowiedziały się

za wzmocnieniem nie tylko państwa, jak było dotąd, ale także jego obywateli, czego dowodem jest mocno forsowany i propagowany cel, by w okresie 2010–2020 podwoić nie tylko PKB państwa, ale także dochody przeciętnego obywatela. To próba dokonania jakościowej zmiany, podobnie jak inny, bodaj jeszcze trudniejszy w realizacji zamiar, by przejść od ilości do jakości. W efekcie teraz formułuje się takie cele, jak „zielona” czy „innowacyjna gospodarka”. Chodzi już nie tylko o wzrost, ale też o jakość życia.

Problem w tym, że taki zakręt w państwie autorytarnym, co wiemy już z prac Alexisa de Tocqueville’a, jest bardzo niebezpieczny. Zmieniając, z konieczności i obawy o swe dalsze losy, model rozwojowy i jego cele, łatwo można się wywrócić. Natomiast jeden błąd, jak się wydaje, już popełniono, kiedy, chcąc przyspieszyć budowę *xiaokang shehui* i rynku wewnętrznego, zaproszono zwykłych obywateli ChRL do gry na giełdzie. Ci masowo poszli, nakręcili spiralę i bańkę, aż ta ostatnia pękła i doszło do trzech kolejnych krachów na giełdach (lipiec i sierpień 2015 oraz styczeń 2016), a Chiny – nawet według oficjalnych danych – straciły niemal jedną czwartą rezerw walutowych, sięgających pod koniec 2014 r. niebywale sumy 4 bln USD. Przy okazji niemal 80 mln mieszkańców nierzadko straciło cały dorobek życia. Można sobie wyobrazić ich nastroje...

Wnikliwy i dociekliwy Willy Wo-Lap Lam, niczym niegdyś znany pisarz i esekista Yu Hua, jako największe wyzwanie przed Xi Jinpingiem i Chinami w jego

wydaniu stawia „deficyt *soft power*”, w wyniku czego „władz w kraju należy się bać, a nie je kochać” (s. 265). Nie mniej groźne są takie zjawiska, jak „kolektywna amnezja”, niepozwalająca chociażby na rzetelną analizę trudnych okresów i fenomenów z najnowszej historii, np. „wielkiego skoku”, „rewolucji kulturalnej” czy wydarzeń na placu Tiananmen wiosną 1989 r. Do tego dochodzi też, wcale niebłahy, problem moralnej pustki i chaosu w systemie wartości obywateli, zbyt często poddawanych socjotechnicznym zabiegom ze strony władz.

W efekcie, jak konkluduje Autor, powołując się na opinie znanych liberalnych ekspertów z ChRL, Yu Kepinga z Pekinu i Xu Jilina z Szanghaju, Chiny pod rządami Xi Jinpinga nie tylko nie zmierzają ku demokracji i rządowi prawa, ale nawet „jeszcze bardziej zamknęły chińskie umysły” (s. 296). To

może oznaczać, zdaniem tych autorów, że obecne władze z Xi na czele nie sięgną po swe cele nadrzędne, które z najwyższym namaszczeniem i głębokim przekonaniem głoszą, twierdząc, że obywatele kraju czeka „chińskie marzenie” w postaci „wielkiego renesansu chińskiej nacji”. To jest bowiem stawka, o którą tak naprawdę Xi Jinping gra. Uda mu się – bez poluzowania? On sam wydaje się sądzić, że tak. Willy Wo-Lap Lam, nie będąc odosobniony, mocno powątpiewa. Warto śledzić, co będzie dalej, przecież rządy Xi, według zasad „nowej merytokracji” wypracowanej przez „ojca i wizjonera reform” Deng Xiaopinga, będą trwać aż do początków 2023 r. To z racji dzisiejszych kolosalnych zadań i wyzwań wręcz cała epoka. Zobaczymy, co przyniesie.

Bogdan Góralczyk

Xi Jinping, *Governance of China*, Wydawnictwo Kto Jest Kim, Warszawa 2015, ss. 437

Książka pt. *Innowacyjne Chiny* autorstwa Xi Jinpinga – przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) i sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Chin (KPCh), przedstawiciela piątej generacji przywódców chińskich – stanowi obowiązkową lekturę dla wszystkich, którzy interesują się Państwem Środka. Zawiera bowiem zbiór najważniejszych zasad politycznych, planów, projektów

i wytycznych, którymi przez najbliższe 6 lat będą się kierować władze ChRL. Xi Jinping wskazuje również cele długoterminowe w perspektywie kolejnych 30 lat. W książce zamieszczono wywiady, wypowiedzi, publikacje oraz inne materiały związane z działalnością chińskiego przywódcy w okresie od 12 listopada 2012 do 13 czerwca 2014 r.

Publikacja została podzielona na 18 rozdziałów monotematycznych, obejmujących ponad 1200 zagadnień. Rozpoczyna się od biografii Xi Jinpinga, a kończy dodatkiem zatytułowanym *Człowiek z ludu. Charakterystyka Xi Jin-*

pinga, z którego możemy dowiedzieć się więcej o przywódcy ChRL.

Rozdział I pt. *Socjalizm o specyficie chińskiej* zawiera wystąpienia i przemówienia Xi Jinpinga, w których przywódca ChRL przedstawił główne założenia chińskiego ustroju. Socjalizm o chińskiej specyficie obejmuje teorię, praktykę i system. Autor odwołał się również do wytycznych XVIII Zjazdu KPCh. Rozdział ten stanowi pogłębioną charakterystykę ustroju ChRL, który został wypracowany dzięki koncepcjom i praktycznym dokonaniom kolejnych pokoleń przywódców KPCh i ChRL, w tym Mao Zedonga, Deng Xiaopinga, Jiang Ziemina i Hu Jintao. Socjalizm chiński stanowi połączenie socjalizmu i idei zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, który ma zapewnić odpowiedni postęp we wszystkich dziedzinach.

Rozdział II pt. *Chińskie marzenie* przedstawia główne założenia koncepcji stworzonej przez Xi Jinpinga, zgodnie z którą ma nastąpić odrodzenie narodu chińskiego. W zamieszczonych tu przemówieniach Autor odwołuje się do historii Chin. Zrealizowanie chińskiego marzenia ma na celu umocnienie ducha obywateli. W procesie budowania socjalizmu o chińskiej specyficie istotna jest rola KPCh, wzmacnianie przywództwa partii oraz przestrzeganie zasad państwa prawa. Autor podkreśla rolę pracy i klasy robotniczej. Stwierdza, że chińskie marzenie przyniesie pożytek nie tylko Chińczykom, ale również innym narodom. Ukształtowanie umiarkowanego zasobnego społeczeństwa, przyspieszenie modernizacji socjalistycznej oraz odrodzenie Chin stanowi cel i zadanie,

jakie wyznaczył społeczeństwu Xi Jinping, wskazując, że odrodzenie narodu chińskiego jest marzeniem wszystkich Chińczyków.

Rozdział III dotyczy zagadnienia reform, jakie są wdrażane i jakie mają zostać wprowadzone w celu realizacji postawionych zadań. Rozdział *Kompleksowe i pogłębione reformy* zawiera przemówienia Xi wygłoszone w trakcie posiedzeń organów KPCh. Autor podkreśla konieczność dalszego otwierania się na świat oraz zapewnienia właściwej równowagi pomiędzy rolą państwa i rolą rynku.

W rozdziale IV pt. *Rozwój gospodarczy* Xi wskazał na potrzebę utrzymywania racjonalnego wzrostu gospodarczego, prowadzenia aktywnej polityki fiskalnej i ostrożnej polityki walutowej. Istotną rolę przypisuje rolnictwu jako podstawie gospodarki, zaznaczając, że należy zwiększyć popyt wewnętrzny, zintensyfikować restrukturyzację i udoskonalić przemysł. Działania te mają na celu podniesienie stopy życiowej społeczeństwa. W tym rozdziale Autor postuluje konieczność współlistnienia „niewidzialnej ręki rynku” i „widzialnej ręki” państwa oraz zwiększenia innowacyjności gospodarki.

Rozdział V pt. *Państwo prawa* w znacznej części odnosi się do roli Konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej w budowaniu świadomości prawnej zarówno ludzi władzy, jak i społeczeństwa, przy czym Xi zwrócił uwagę również na rolę przywódców partyjnych w budowaniu państwa prawa. Rządy prawa uznaje za warunek *sine qua non* rozwoju ChRL. Konieczna jest integracja rządów prawa z przestrzeganiem cnót obywatelskich.

W rozdziale *Chiny zaawansowane kulturowo* Autor przybliży czytelnikowi rolę kultury w rozwoju kraju jako całości, zwraca uwagę na potrzebę pielęgnowania wartości socjalistycznych wśród młodzieży. Treść tego rozdziału wiąże się z kolejnym – *Przedsięwzięcia socjalistyczne*, w którym Xi wskazuje na konieczność eliminowania biedy, doskonalenia systemu oświaty, zabezpieczenia interesów chińskich obywateli i rozwój Chin w kierunku przeobrażenia kraju w potęgę informatyczną. Wiąże się to z koncepcją propagowaną obecnie przez władze ChRL, a mianowicie strategią „Internet +”, mającą na celu zwiększenie informatyzacji i cyfryzacji usług.

Rozdział VIII *Postęp w dziedzinie ekologii* dotyczy jednego z największych problemów, z jakim muszą zmierzyć się władze ChRL, a mianowicie zniszczenia środowiska naturalnego w wyniku intensywnego uprzemysłowienia Chin w ostatnich 20 latach. Autor zaznacza, że potrzebna jest zmiana podejścia do dbałości o środowisko naturalne, postulując odpowiedzialne podejście do ekologii, aby przyszłe pokolenia mogły korzystać z zasobów naturalnych. *Obrona środowiska naturalnego*, rozwiązywanie problemów zmian klimatycznych i zapewnienie źródeł energii odnawialnej oraz zasobów surowcowych stanowi wspólne wyzwanie dla całego świata.

Rozdział pt. *Obrona narodowa* dotyczy umacniania obrony narodowej i sił zbrojnych, stymulowania innowacyjności i rozwijania strategii wojskowej. Celem powinno być zbudowanie potężnych sił zbrojnych. KPCh ma odgrywać

istotną rolę również w tym aspekcie rozwoju ChRL.

Xi Jinping poświęcił uwagę również zasadzie „jeden kraj, dwa systemy”, w rozdziale pod takim samym tytułem. Specjalne Regiony Administracyjne Hongkong i Makau mają uczestniczyć w realizacji koncepcji chińskiego marzenia i wspólnie z Chinami kontynentalnymi powinny dążyć do rozwijania i pogłębiania stosunków z Tajwanem. Hongkong, Makau, Chiny kontynentalne oraz Tajwan powinny wspólnie dążyć do odrodzenia narodowego.

W rozdziale XI pt. *Pokojowy rozwój* Xi Jinping podkreślił konieczność dalszego stosowania pięciu zasad pokojowego współistnienia. Autor wskazał, że pokojowy rozwój jest nieodłączną cechą socjalizmu chińskiego i dokonuje się poprzez politykę otwarcia na świat oraz współpracę.

Realizowany przez Chiny model stosunków międzynarodowych został przedstawiony w rozdziale *Nowy model stosunków pomiędzy największymi mocarstwami*. W tej części książki Autor wskazuje na priorytety w stosunkach z Rosją, USA oraz na kontynencie eurazjatyckim.

Xi Jinping zapoczątkował nowy okres reform prowadzących do otwarcia się na świat. Najważniejsze przemówienia zawierające plany, cele i zadania stawiane przez przewodniczącego ChRL zostały zawarte w rozdziałach: *Stosunki dyplomatyczne z sąsiadami, Współpraca z krajami rozwijającymi się* oraz *Stosunki wielostronne*. W dniu 7 września 2013 r. w Astanie ogłosił nową chińską strategię Jednego Pasa i Jednego Szlaku 一帶一路, lądowego i morskiego pasa gospodarczego łą-

czącego Wschód z Zachodem oraz Azję i Europę (s. 297). Ta nowa koncepcja została opracowana w celu konsolidowania bliższych powiązań gospodarczych, pogłębiania współpracy. Po pierwsze, zapowiedziane zostały konsultacje polityczne z poszczególnymi państwami na temat strategii i polityki rozwojowej. Po drugie, Xi Jinping wskazał na konieczność ulepszenia połączeń drogowych, otwarcia wielkiego połączenia transportowego pomiędzy Pacyfikiem i Bałtykiem. W tym celu należy udoskonalać transgraniczną infrastrukturę transportową i podjąć działania w kierunku utworzenia sieci transportowej, która ułatwi rozwój gospodarczy. Po trzecie, należy stymulować nieskrępowany handel i współpracę inwestycyjną. Trzeba podjąć kroki w zakresie ułatwień dla handlu i inwestycji, zintensyfikować przepływ gospodarczy, zmniejszając koszty. Po czwarte, istnieje potrzeba rozszerzenia obiegu walutowego (s. 297–300). W celu wprowadzenia w życie koncepcji Jednego Pasa i Jednego Szlaku został powołany Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB), który rozpoczął swoją działalność w dniu 16 stycznia 2016 r. W przemówieniu inauguracyjnym Xi Jinping wskazał, że rok 2016 jest pierwszym rokiem realizacji 13 chińskiego pięcioletniego planu. Chiny będą dążyć do osiągnięcia innowacyjnego, skoordynowanego, otwartego rozwoju. Głównym celem programu będzie wspieranie innowacji opartych na dążeniu do realizacji nowych zadań dla rozwoju gospodarczego, promowanie reform strukturalnych, szersze otwarcie na świat. Chiny są zdolne do

zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego, który przyniesie korzyści zarówno Azji, jak i innym niezajatyckim państwom. Państwo Środka będzie nadal przyczyniać się do globalnego rozwoju i kontynuować strategię otwarcia dla wzajemnych korzyści. AIIB zacznie odgrywać należną rolę, aby jak najszybciej przyczynić się do wzrostu gospodarczego i ożywienia gospodarek krajów rozwijających się. Chiny zachęcają zarówno AIIB, jak i inne międzynarodowe instytucje finansowe do partycypacji w budowaniu Jednego Pasa i Jednego Szlaku oraz Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku¹.

Dalsza część książki dotyczy chińskich spraw wewnętrznych. Xi wskazuje na konieczność budowania przez członków KPCh relacji ze społeczeństwem. Zrozumienie potrzeb społecznych, walka z biurokracją, inicjatywy działaczy partyjnych mają na celu poprawę stosunków zarówno wśród członków partii wszystkich szczebli, jak i relacji ze społeczeństwem.

Konieczność budowania relacji ze społeczeństwem i budowania zaufania do władz wiąże się ściśle z zapoczątkowaną przez Xi Jinpinga walką z korupcją działaczy partyjnych. Temu zagadnieniu poświęcony został odrębny rozdział książki pt. *Zwalczanie korupcji*. Xi określił sposób walki z korupcją jako zamknięcie władzy w „klatce prawa”. Wskazuje, że wszyscy członkowie partii powinni stosować się do wytycznych

¹ Pelen tekst przemówienia Xi Jinpinga z dnia 16 stycznia 2016 r. zob. http://news.xinhuanet.com/english/china/2016-01/16/c_135015661.htm (dostęp: 1.01.2016).

określonych na XVIII Zjeździe KPCh². Xi wypowiedział zdecydowaną walkę korupcji w szeregach partyjnych, postulując pielęgnowanie cnót moralnych i samodoskonalenie się członków.

W ostatnim rozdziale Autor przedstawia rolę KPCh, jej miejsce w reformowaniu i rozwoju państwa. Wskazuje na wzorce i standardy zachowania, jakimi powinni kierować się członkowie partii. Podkreśla wagę wiedzy i nauki, wyrażając przekonanie, że to nauka jest siłą sprawczą rozwoju.

Książka zakończona jest dodatkiem, w którym została przedstawiona mniej formalna biografia Xi Jinpinga, prezentująca osobowość i drogę życiową. W tej części pojawiają się również wątki osobiste z życia przewodniczącego ChRL.

Rozważania Autora dotyczą najważniejszych dziedzin działalności KPCh, poczyniń władz ustawodawczych i administracyjnych oraz rozwoju narodu i państwa chińskiego w sferze politycznej, ideologicznej, gospodarczej, społecznej, kulturalnej, strategicznej i międzynarodowej.

Chiny aktualnie muszą zmierzyć się z wieloma wyzwaniami: dysproporcjami rozwojowymi pomiędzy prowincjami chińskimi oraz między miastem i wsią, problemami systemowymi – relacjami pomiędzy kierowniczą rolą partii a funkcjami rządu, między interwencjonizmem państwowym a wolnym rynkiem oraz między demokracją konsultatywną a centralizmem, różnicami

w dochodach, w świadczeniach społecznych oraz w warunkach życia i pracy obywateli, problemami demograficznymi (starzenie się społeczeństwa, znacznie większa liczba mężczyzn niż kobiet), zanieczyszczeniem środowiska, zaniedbaniami ekologicznymi, problemem korupcji wśród urzędników.

Przywódcy ChRL wyznaczają cele strategiczne, które mają zostać osiągnięte na trzecim etapie rozwoju socjalizmu chińskiego. Są to: 1) stworzenie umiarkowane zasobnego społeczeństwa do roku 2021 (stulecie utworzenia KPCh); 2) zbudowanie nowoczesnego i rozwiniętego państwa chińskiego do 2049 r. (stulecie powstania ChRL); 3) realizowanie marzenia chińskiego, czyli doprowadzenie do odrodzenia narodu chińskiego, spełnienie najważniejszych dążeń i aspiracji narodu: do życia w pokoju, w bezpieczeństwie i w dobrobycie.

Xi Jinping stwierdza jednoznacznie, że tylko socjalizm chiński może zapewnić pomyślny rozwój i dobrobyt społeczny. W swych rozważaniach na tematy partyjne odwołuje się często do historycznych uchwał XVIII Zjazdu KPCh, które zapoczątkowały trzeci etap rozwoju na drodze socjalizmu chińskiego (2012–2049), a dotyczyły kierunków przeprowadzenia kompleksowych reform, w tym doskonalenia państwa prawa w Chinach.

Recenzowana książka, jak wspomniałam na wstępie, jest obowiązkową lekturą dla wszystkich, którzy chcą poznać i zrozumieć mechanizmy funkcjonowania ChRL.

Marta Dargas

² Zob. szerzej: Hu Jintao, *Wystąpienie na XVIII Kongresie KPCh*, przeł. Z. Wiktor, Toruń 2013.